

9 วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหารเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 8 และเป็นพระอารามที่รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น โดยสร้างพระวิหารก่อนเพื่อประดิษฐานพระศรีศากยมุนี (พระโต) ซึ่งอัญเชิญมาจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

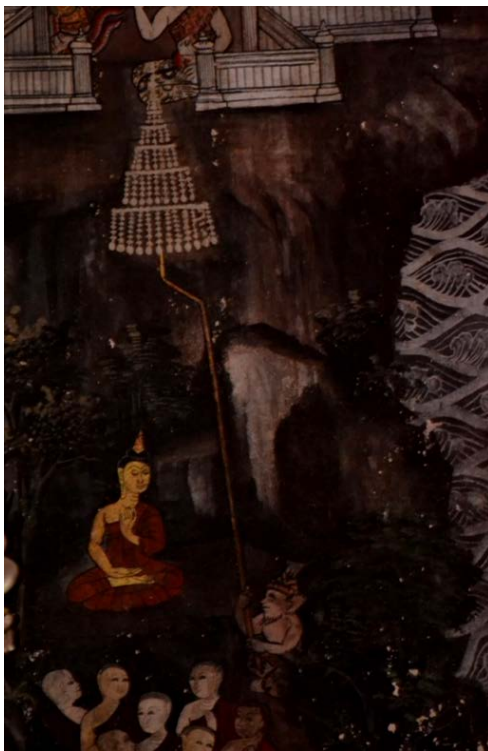
รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระวิหารขึ้นก่อนเพื่อประดิษฐานพระศรีศากยมุนี (พระโต) ซึ่งอัญเชิญมาจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นวัดที่อยู่ในกลางเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นวัดที่มีการวางผังได้สัดส่วนสวยงามที่สุด สร้างตามตำรับมหาพิชัยสงคราม รัชกาลที่ 1 ทรงตั้งความหวังให้เป็นศูนย์กลางของกรุงเทพมหานคร เริ่มสร้างในปี พ.ศ.2350 พระราชทานนามว่า “วัดมหาสุทธาวาส” แต่คนทั่วไปเรียกวัดพระโตหรือวัดพระใหญ่หรือวัดเสาชิงช้า พระอุโบสถของวัดนี้ยาวที่สุดในประเทศไทย จิตรกรรมฝาผนังเป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 3 ด้านหน้าพระประธานมีภาพมารผจญ ผนังเหนือหน้าต่างมีภาพพระปฐมสมโพธิ ผนังระหว่างช่องหน้าต่างมีภาพปัจเจกพระพุทธเจ้า ผนังส่วนใต้หน้าต่างมีภาพที่สังคีตของเทพ คนธรรพ์ วิทยาธร ยักษ์ นาค ครุฑ และที่อยู่ของสัตว์หิมพานต์ ผนังของซอกหน้าต่างมีภาพรามเกียรติ์ บานหน้าต่างและบานประตูมีภาพสวรรค์และเทพเจ้าผู้มหัศจรรย์²⁷ ในส่วนของจิตรกรรมฝาผนังของพระวิหารพระศรีศากยมุนี เขียนบนผนังระหว่างช่องประตูและช่องหน้าต่าง เป็นภาพเรื่องประวัติบรรดาพระอดีตพุทธเจ้า มีตัวหนังสือบอกเรื่องราวกำกับอยู่ที่แนวล่างของภาพ คงเป็นงานบูรณะหลังรัชกาลที่ 3 แล้วทั้งสิ้น เพราะแนวความคิดลักษณะของภาพ และวิธีเขียนภาพอย่างตะวันตกซึ่งเข้ามาผสมผสานเต็มที่ยิ่งกว่าก่อน แม้ว่าเรื่องที่เขียนคือเรื่องเล่าประวัติพระอดีตพุทธเจ้า อันเป็นปรัมปราคติก็ตาม...ภาพประวัติพระอดีตพุทธเจ้าทั้งหลายมีฉากเหตุการณ์ต่าง ๆ ต่อเนื่อง ลำดับเป็นเรื่องเป็นราว ซึ่งแตกต่างจากการวาดภาพเรื่องพระอดีตพุทธเจ้าที่เพียงวาดภาพพระพุทธเจ้าเหล่านั้นเรียงต่อเนื่องในแถว อันเป็นแบบแผนเก่าก่อน จิตรกรรมที่ประดับเหลี่ยมของบรรดาเสาวิหารภายในวิหารนี้เอง เป็นภาพเรื่องปรัมปราคติเกี่ยวกับทวิปทั้งหลายจากวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิโลกสันฐาน ย่อมเป็นฝีมือช่างตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 ...ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2442 มีการซ่อมแซมภาพจิตรกรรมในวิหารพระศรีศากยมุนี และในรัชกาลปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. 2525-2528 รัฐบาลไทยร่วมมือกับรัฐบาลสหพันธรัฐเยอรมนีทำการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวิหารพระศรีศากยมุนีให้มีความบริบูรณ์ดังเดิม²⁸

²⁷ สุพรรณิ. 2554. ตามรอยประวัติศาสตร์เกาะรัตนโกสินทร์. หน้า 189.

²⁸ สันติ เล็กสุขุม. 2548. ข้อมูลกับมุมมองศิลปรัตนโกสินทร์. หน้า 135-134.

ภาพที่ 139 พระวิหารและพระศรีศากยมุนี (พระโต) วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

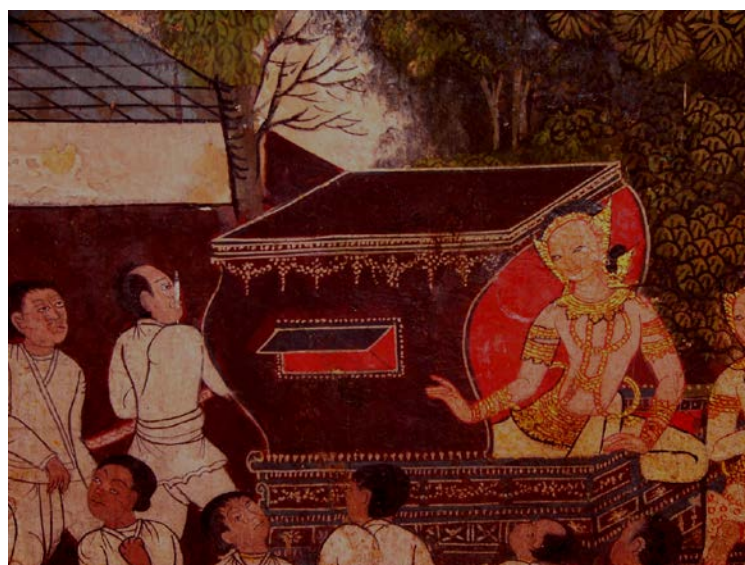

ภาพที่ 140 อุบะฉัตร 5 ชั้น จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ ฉัตร 5 ชั้น จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารนี้เป็นการใช้อุบายในการจัดทำ ซึ่งฉัตรเป็นเครื่องสูงสำหรับแขวน ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้ากระบวนแห่เพื่อเป็นเกียรติยศ ฉัตรมีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ฉัตรถือเป็นของสูง เปรียบเสมือนสวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาลตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธานในพระวิหาร เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติอดีตพุทธเจ้า

ด้านการจัดวาง เป็นจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร จากภาพเป็นรูปฉัตร 5 ชั้น ทำจากอุบะขาเดียวเรียงร้อยเป็นรูปฉัตร ซึ่งฉัตรนอกจากเป็นของสูง เปรียบเสมือนสวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาลตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์แล้ว ฉัตรยังเป็นเครื่องแสดงพระอิสริยยศของผู้ทรงฉัตรอีกด้วย

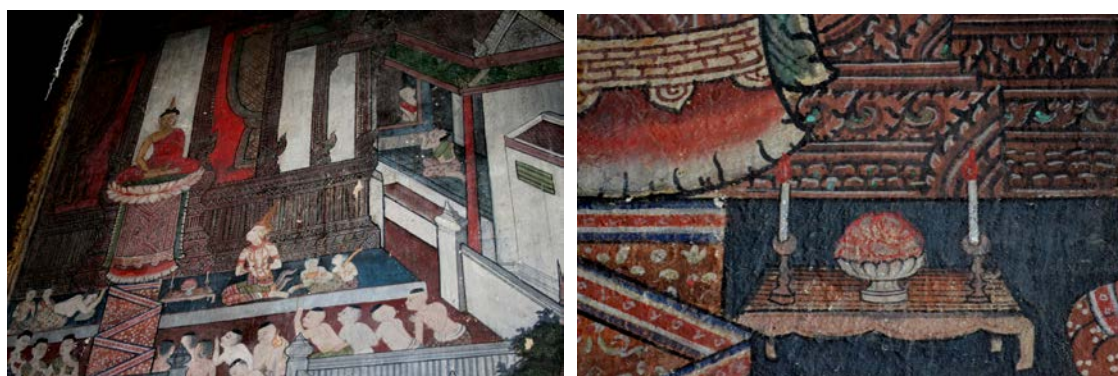
ภาพที่ 141 การตกแต่งเฟื้องอุบะบนเสลี่ยง จากภาพประวัติพระอดีตพุทธเจ้า

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นเสลี่ยงที่มีการตกแต่งด้วยงานดอกไม้สดประเภทเฟื่องอุบะ มีสายโยงเชื่อมระหว่างพวงอุบะที่เว้นจังหวะแบ่งช่วงเท่า ๆ กัน

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 มีการเขียนภาพแบบแผนประเพณี จากภาพเป็นส่วนหนึ่งของประวัติพระอดีตพุทธเจ้าในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ด้านการจัดวาง เป็นการวาดประดับตกแต่งเสลี่ยงด้วยเฟื่องอุบะในงานจิตรกรรมฝาผนัง

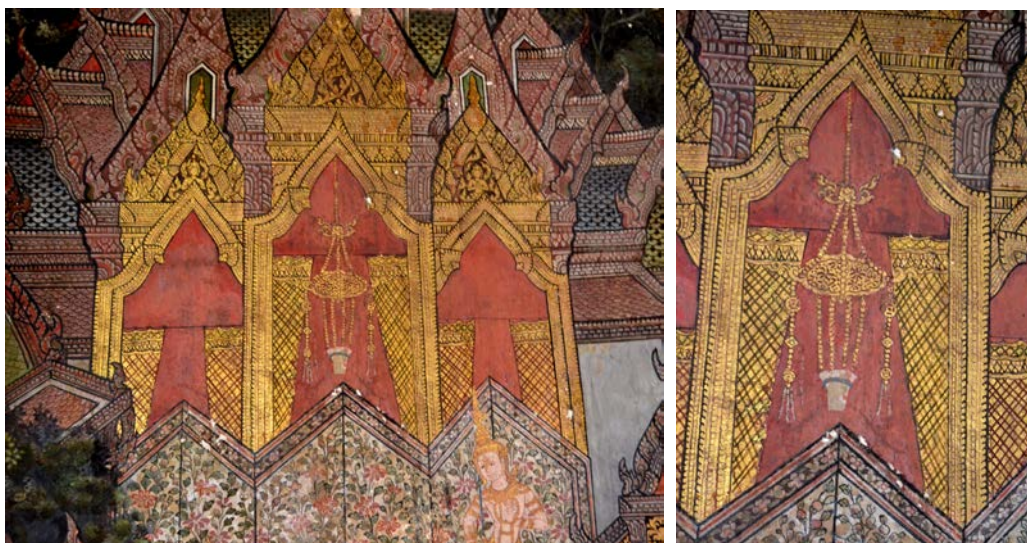

ภาพที่ 142 พานดอกไม้ในการสักการบูชา
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นพานดอกไม้ในการสักการบูชาพระ ลักษณะของพุ่มนั้นคล้ายรูปทรงบาตรคว่ำ หรือที่เรียกว่าพุ่มทรงโล้น จิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร คล้ายกับการจัดโต๊ะหมู่บูชาเพราะมีการจัดโต๊ะรองตั้งพานดอกไม้ให้สูงขึ้น เป็นการสัญลักษณ์ของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งในการตั้งเครื่องนมัสการสำหรับทรงจุดสักการบูชาในสมัยรัชกาลที่ 1-5 ตอนต้น จัดวางบนแท่นที่มีลักษณะเตี้ย ๆ เพื่อเหมาะสมกับการกราบไหว้ เพราะสมัยนั้นยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีการเฝ้าฯ นมัสการกราบเช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังในวัดอื่น ๆ ที่ได้มีการวิเคราะห์แล้ว

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 มีการเขียนภาพแบบแผนประเพณี จากภาพเป็นส่วนหนึ่งของประวัติพระอดีตพุทธเจ้าในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ด้านการจัดวาง เป็นการจิตรกรรมฝาผนังตกแต่งภายในพระวิหาร จากภาพพานดอกไม้ที่พบ เป็นการสะท้อนวัฒนธรรมเรื่องการจัดเครื่องนมัสการสำหรับสักการบูชาในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งตรงกับสมัยที่มีการวาดจิตรกรรมฝาผนังนี้ ที่มีการจัดวางพานดอกไม้บนแท่นที่มีลักษณะเตี้ยเพื่อความกับการกราบไหว้ และการสักการบูชาพระด้วยพานดอกไม้ในอดีตผ่านงานจิตรกรรมฝาผนัง

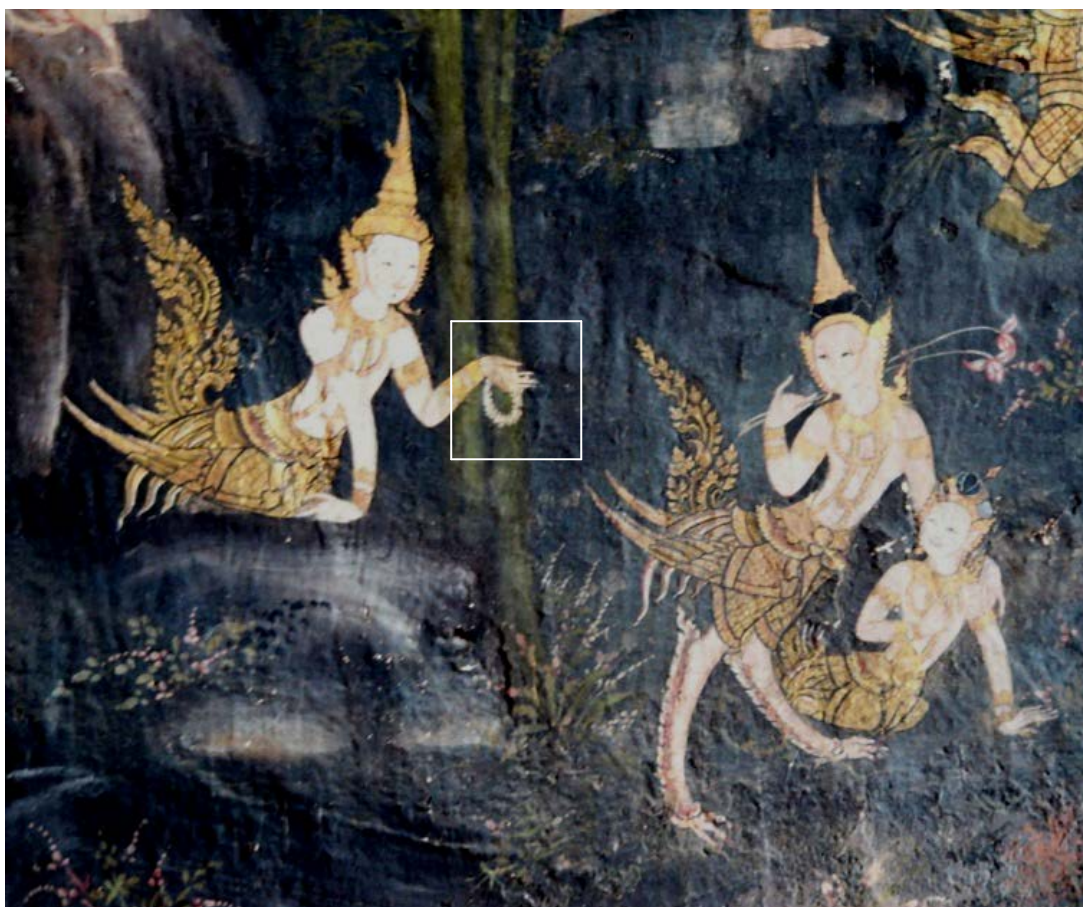
ภาพที่ 143 การตกแต่งอักษกลับด้วยพวงอุบะ

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นการตกแต่งอักษกลับด้วยพวงอุบะแขกบริเวณสายที่ประดับทั้งสองข้างของอักษกลับ

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 มีการเขียนภาพแบบแผนประเพณี จากภาพเป็นส่วนหนึ่งของประวัติพระอดีตพุทธเจ้าในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ด้านการจัดวาง จุดเด่นที่น่าสนใจในภาพนี้คือ การวาดภาพเครื่องประทีปหรือที่เรียกว่า “อักษกลับ” อันเป็นเครื่องใช้ตามประทีปมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ทำด้วยโลหะรูปกลม ๆ ติดสายโซ่ขนาดเล็กโยงลงมาชักห้วงสำหรับใส่ถ้วยบรรจุน้ำมัน มีการตกแต่งด้วยพวงอุบะ และสายโซ่โยงต่อจากแป้นรวบขึ้นเป็นกระจงขึ้นไปคล้องกับห้วงซึ่งติดกับผ้าเพดาน แต่อักษกลับที่พบในวัดนี้เป็นอักษกลับชนิดดวงเดียว ซึ่งพบเห็นได้น้อยในปัจจุบัน เนื่องจากเครื่องประทีปดังกล่าวไม่สู้ทนลมและมักจะดับเมื่อมีลมกระโชกพัดแรง ต่อมาได้มีผู้คิดประดิษฐ์ให้ป้องกันลมพัดไฟดับได้เรียกว่าโคมเป็นประเภทตะเกียงมีสิ่งห่อหุ้มดวงไฟ เช่น กระจดาช ผ้า และกระจกแต่ให้แสงสว่างลอดออกมาได้ มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น โคมสาน หรือ โคมกระจดาช เรียกตามวัสดุที่นำมาห่อหุ้มดวงไฟ หรือ โคมหวด โคมหม้อ เรียกตามลักษณะของรูปทรง

ภาพที่ 144 มาลัยพวงดอกไม้ในจิตรกรรมฝาผนังบริเวณเสาศาภายในพระวิหาร
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ มาลัยพวงดอกไม้ในจิตรกรรมฝาผนังบริเวณเสาศาภายในพระวิหาร ซึ่งมาลัยพวงดอกไม้ เป็นมาลัยที่ร้อยด้วยดอกไม้เรียงต่อกันเป็นสายยาวแล้วนำมาผูกมัดติดกันเป็นวงสำหรับคล้องสวมที่คอ หรือคล้องแขวนสิ่งต่าง ๆ ได้

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 มีการเขียนภาพแบบแผนประเพณี จากภาพเป็นส่วนหนึ่งของการเขียนภาพเรื่องปรับปราคติเกี่ยวกับทวีปทั้งหลาย จากวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิโลกสันฐาน

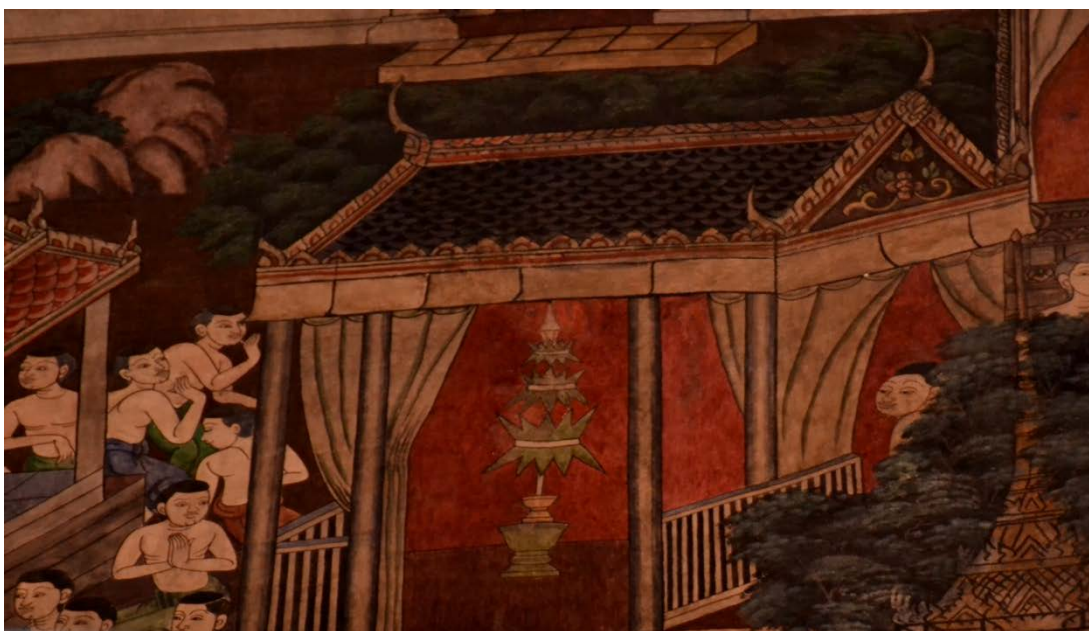
ด้านการจัดวาง เป็นภาพพวงดอกไม้ในจิตรกรรมฝาผนังบริเวณเสาศาภายในพระวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ภาพที่ 145 พระอุโบสถและพระพุทธรูปโลกเชษฐ วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ภาพที่ 146 บายศรีตัน 7 ชั้นในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ภาพที่ 147 บายศรีตัน 3 ชั้นในจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

1 บายศรีตัน 7 ชั้น	2 บายศรีตัน 7 ชั้น
3 บายศรีตัน 3 ชั้น	

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นงานใบตองเป็นบายศรีตัน 7 ชั้น ที่ใช้ในการประกอบพิธีพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร และบายศรีตัน 3 ชั้นที่ใช้เป็นเครื่องบูชา ซึ่งบายศรีเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยและภูมิภาคใกล้เคียง กล่าวได้ว่าบายศรีมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีในรอบชีวิต เช่น การเกิด การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การทำขวัญ การรับขวัญ การเซ่นบวงสรวงบูชา ล้วนแต่เป็นการปฏิบัติเพื่อความมั่นคงของชีวิต เสริมสร้างพลังใจ และการดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น ดังนั้น บายศรีจึงเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในแต่ละภูมิภาคนี้

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถเป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 3 และมีการซ่อมของช่างสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 อยู่ด้วย จากภาพเป็นจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ผนังระหว่างช่องหน้าต่าง และเป็นตอนๆ ของพุทธประวัติ เขียนไว้บนพื้นที่เหนือช่องหน้าต่าง

ด้านการจัดวาง จากภาพบายศรีต้น 7 ชั้น ที่ใช้ในการประกอบพิธีพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร และบายศรีต้น 3 ชั้นที่ใช้เป็นเครื่องบูชา เป็นจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ เป็นภาพตอน ๆ ของพุทธประวัติ เขียนไว้บนพื้นที่เหนือช่องหน้าต่าง ซึ่งบายศรีนี้เป็นสัญลักษณ์ของพระราชพิธี เพราะมีการเขียนฉากในรั้วในวังและให้ความสำคัญกับความประณีตของภาพกษัตริย์ พระราชวงศ์ หรือบรรดาหญิงสาวในราชสำนักซึ่งคงเป็นฝีมือของช่างหลวงนี้

ภาพที่ 148 พานพุ่มเงิน-ทองในจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

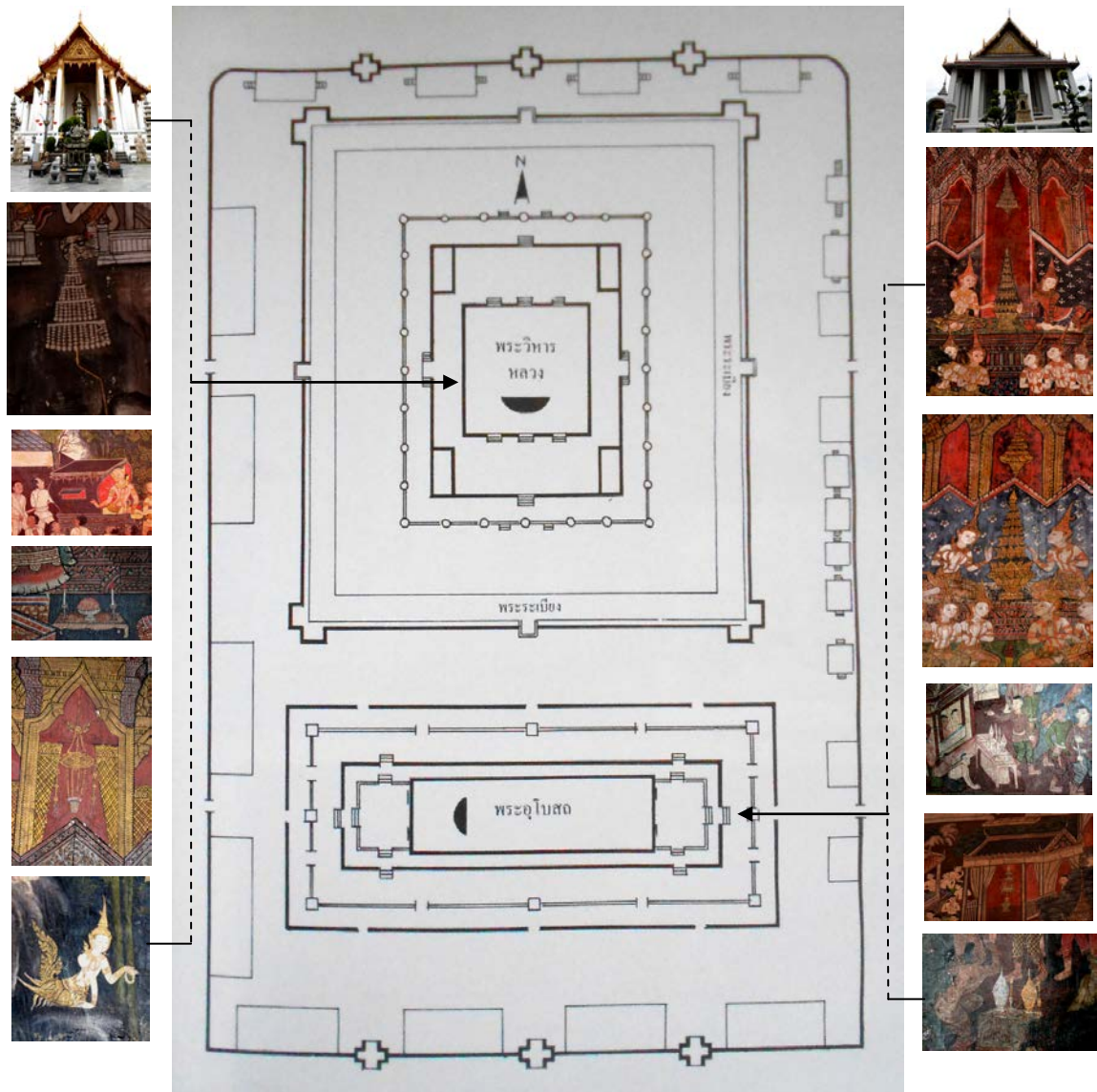

ภาพที่ 149 พานพุ่มในจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 27 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ พานพุ่มเงิน-ทอง และพานพุ่ม มีลักษณะเป็นพานทรงดอกบัวหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พานพุ่มดอกไม้สดถือเป็นงานประณีตศิลป์อีกประเภทหนึ่งที่ประดิษฐ์สืบเนื่องควบคู่กับการจัดดอกไม้ประเภทมาลัย และเครื่องแขวน ส่วนใหญ่ใช้ในงานราชพิธีมาแต่โบราณเพราะคนไทยยังคงยึดถือการใช้ “เครื่องสด” อยู่ในพระราชพิธีและพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาใช้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และงานพระราชพิธี ในการสักการบูชาพระ เช่น พานพุ่มเงิน-ทอง และพานพุ่ม มีการจัดวางคล้ายกับการจัดโต๊ะหมู่บูชาเพราะมีการจัดโต๊ะรองตั้งพานดอกไม้ให้สูงขึ้น เป็นการสัญลักษณ์ของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งในการตั้งเครื่องนมัสการสำหรับทรงจุดสักการบูชาในสมัยรัชกาลที่ 1-5 ตอนต้น จัดวางบนแท่นที่มีลักษณะเตี้ย ๆ เพื่อเหมาะสมกับการกราบไหว้ เพราะสมัยนั้นยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีการเฝ้าฯ นั่งหมอบกราบเช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังในวัดอื่น ๆ ที่ได้มีการวิเคราะห์แล้ว

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถเป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 3 และมีการซ่อมของช่างสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 อยู่ด้วย จากภาพเป็นจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ผนังระหว่างช่องหน้าต่าง และเป็นตอน ๆ ของพุทธประวัติ เขียนไว้บนพื้นที่เหนือช่องหน้าต่าง

ด้านการจัดวาง จากภาพพานพุ่มเงิน-ทอง และพานพุ่ม มีการจัดวางคล้ายกับการจัดโต๊ะหมู่บูชาเพราะมีการจัดโต๊ะรองตั้งพานดอกไม้ให้สูงขึ้น เป็นการสัญลักษณ์ของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ เป็นภาพตอน ๆ ของพุทธประวัติ เขียนไว้บนพื้นที่เหนือช่องหน้าต่าง ซึ่งพานพุ่มเงิน-ทอง และพานพุ่ม นี้เป็นสัญลักษณ์ของพระราชพิธี เป็นการสะท้อนวัฒนธรรมเรื่องการตั้งเครื่องนมัสการสำหรับสักการบูชาในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งตรงกับสมัยที่มีการวาดจิตรกรรมฝาผนังนี้ ที่มีการจัดวางพานดอกไม้บนแท่นที่มีลักษณะเตี้ยเพื่อความกับการกราบไหว้ และการสักการบูชาด้วยพานดอกไม้ในอดีตผ่านงานจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพที่ 150 แผนผังและตำแหน่งการจัดวางงานศิลปะประดิษฐ์ในงานศิลปะไทย
ภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร
(ที่มา : เสมอชัย พูลสุวรรณ. 2539 : 133)